

## Häckfågelinventering av Sjöbo- Knäppans Naturreservat 2018.



Spången genom kärret gjorde området mer lättinventerat än tidigare år. Foto Gunnar Myrhede.

## Bakgrund

På uppdrag av Motala kommun har Motala Biologiska förening inventerat häckande fåglar i Sjöbo-Knäppan häckningssäsongen 2018.

Inventeringsområdet utgörs av Sjöbo-Knäppans naturreservat, se kartan nedan, ca 40 ha stort. Vi delade upp området i Gröna plan nordväst och Kärret i sydost. Vägen till Sjöbostugan/parkering utgör gränsen mellan områdena. Vi tog med även de fåglar som häckade/vistades i vassen mot sjön Boren utanför kärrdelen. Metoden vi använde är en modifierad form av atlasinventering . Häckningskriterier noteras för de olika arterna. Vi gjorde 5 kvällsbesök och ett morgonbesök. Vi delade upp oss och inventerade båda områdena samtidigt.



Sjöbo – Knäppans naturreservat markerat med vit linje. Kartproduktion Motala Kommun.

## Häckningskriterier:

2. Observerad under häckningstid och i lämplig biotop. Den observerade fågelns uppträdande ska vara sådant, i förhållande till den lämpliga biotopen, att det finns anledning att förmoda att den kan häcka. Exempelvis sträckande fåglar skall alltså inte noteras, även om biotopen under dem råkar vara lämplig.
3. Spel/sång. Till den här kategorin räknas sång och motsvarande läten eller beteenden, som t.ex. trumningar och spelflykt, som observeras under häckningstid.
4. Par observerat under häckningstid och i lämplig biotop. Det skall framgå att det verkligen är ett par, d.v.s. en hane och en hona, som uppträder tillsammans på ett sätt som gör det sannolikt att de hör ihop. Flockar där båda könen är närvarande skall inte utan vidare registreras enligt denna kategori.
5. Permanent revir. Observation av revirbeteende, t.ex. sång, på samma plats, under minst två dagar. Permanent revir utgör ett starkt indicium på häckning när det gäller ett stort antal arter. Det är önskvärt att observationerna ligger åtminstone några dagar ifrån varandra i tiden och dessutom gärna är flera än två. Med "plats" menas ett område som inte är större än ett normalt revir för arten i fråga.
6. Parning eller ceremonier. Beteenden som hos de flesta arter är starkt knutna till häckningsplatsen.
7. Besök vid sannolik boplats. Kategorin kommer till användning för arter, som på olika sätt i förväg annonserar att de letar boplats. Hålbbyggande fåglar är typiska exempel, liksom ladusvalor som flyger in i byggnader. Rovfåglar besöker ofta sina bon utan att ha ägg eller ungar.
8. Adult fågel varnande för ägg eller ungar i närheten. Vanligen ett mycket starkt häckningsindicium. Många tättingar visar typiska beteenden, liksom vadare och måsfåglar.
9. Adult fågel med ruvfläckar. Är bara aktuellt i samband med ringmärkning av adulta fåglar under häckningstid.
10. Bobygge. Transport av bomaterial skall också registreras enligt denna kategori, även om man inte ser själva bobygget.
11. Avledningsbeteende eller fågel som spelar skadad. Är en starkare variant av kriterium 8. Fjällpiparen med släpande vinge är ett typiskt exempel
12. Använt bo påträffat.
13. Pulli eller nyligen flygga. En mycket användbar kategori. Man bör dock vara uppmärksam på att en del andfåglar kan dra iväg långa sträckor med sina ungar.
14. Adult fågel in och ut ur bo på sätt som tyder på att boet är bebott. Detta kriterium kommer till användning för exempelvis rovfåglar som häckar högt uppe i träd eller klippstup.
15. Adult fågel med ekskremetsäck.
16. Adult fågel med föda åt ungar. Försiktighet gäller för vissa arter som t.ex. tärnor, måsar, som kan mata sina ungar långt från häckplatsen och vissa rovfåglar, som hämtar föda på stora avstånd från boet.
17. Äggskal påträffade. Försiktighet med detta kriterium bör gälla om de påträffade och säkert identifierade skalens påträffas nära rutans gräns. Ägget kan ha transporterats dit av t.ex. en kråka eller korp, som stulit det i ett bo i angränsande ruta. Kontrollera alltså om skalens ligger i rätt biotop för arten och kanske kan du hitta ett använt bo i närheten.
18. Ruvande fågel. Var försiktig – alla liggande fåglar ruvar inte.
19. Bo med hörda ungar. Kategori främst för hålhäckande arter.
20. Ägg eller ungar i bo.

Häckningskriterie 2 - 4 möjlig häckning (M)

Häckningskriterie 5 – 9 trolig häckning (T)

Häckningskriterie 10 – 20 säker häckning (S)

## Resultat

Art	Gröna Plan	Kärret	Sjöbo-Knäppan tot
Knölsvan		M	M
Grågås		M	M
Gräsand		M	M
Knipa		M	M
Storskrake		M	M
Storlom		M	M
Skäggdopping		M	M
Brun Kärrhök		S	S
Sparvhök		M	M
Skogssnäppa		M	M
Ringduva	T	T	T
Kattuggla	M		M
Gröngöling (NT)	T	M	T
Större Hackspett	T	T	T
Mindre hackspett (NT)	M	T	T
Sånglärka (NT)	T		T
Trädpiplärka	M	T	T
Ängspiplärka (NT)		M	M
Sädesärla	T	S	S
Gärdsmyg	T	T	T
Järnsparv		M	M
Rödhake	T	T	T
Koltrast	T	T	T
Björktrast	T	T	T
Taltrast	T	T	T
Rödvingetrast	M	T	T
Rörsångare		T	T
Härmsångare	M	T	T
Trädgårdssångare	T	T	T
Svarthätta	T	T	T
Grönsångare	M	T	T
Lövsångare	T	T	T
Kungsfågel (VU)	M	T	T
Grå Flugsnappare	M	M	M
Svartvit Flugsnappare	S	T	S
Skäggmes (NT)		M	M
Entita		M	M
Svartmes		M	M
Blåmes	T	T	T

Talgoxe	T	S	S
Nötväcka	T	T	T
Trädkrypare	T	T	T
Nötskrika		M	M
Kaja	T	M	T
Kråka	T	M	T
Korp	M		M
Stare (VU)	S	M	S
Bofink	T	T	T
Grönfink	T	T	T
Steglits	M	M	M
Grönsiska	M	T	T
Hämpling		M	M
Mindre korsnäbb		M	M
Stenknäck	T	T	T
Gulspurv (VU)	T	T	T
Sävspurv (VU)	M	T	T
<b>Summa T+S</b>	<b>25</b>	<b>30</b>	<b>35</b>

Hotade arter enligt den svenska rödlistan 2015:

Akut hotad (CR)

Starkt hotad (EN)

Sårbar (VU)

Nära hotad (NT)

### Andra observationer i området 2018

Rosenfink ( VU), nötkråka (NT), göktyta, stjärtmes och rödstjärt har observerats i området under häckningssäsongen enligt artportalen och bör därför räknas in i kategorin möjliga häckningsfåglar i reservatet.

### Tidigare inventeringar:

Motala biologiska förening genomförde en häckfågelinventering av Sjöbo- Knäppan 1985. Se bilaga 1. Inventeringen 1985 genomfördes som en revirkartering som också ger en noggrann kvantitativ uppskattning av det häckande fågelbeståndet. En liknande inventering gjordes också under 1990-talet men den sammanställdes tyvärr aldrig.

## Diskussion:

35 arter fåglar befanns häcka inom hela inventeringsområdet Sjöbo-Knäppan under 2018. Den nordvästra delen, gröna plan, innehöll lite färre arter än den sydöstra delen, kärret. Några arter typiska för öppnare marker som stare, sånglärka och kaja hittades i nordväst. I sydost hittades en del vassararter som brun kärrhök, sävsparv och rörsångare. Här hittades också tex mindre hackspett i den mer sumpkogsartade delen.

Sjöbo-Knäppans naturreservat bildades 1995 och man har genom planerad skötsel successivt gynnat naturvärden. I de nordvästra delarna, kring gröna plan, har man delvis skapat öppen trädbeklädd betesmark dels lämnat en del av lövskogen för friare utveckling. I de sydöstra delarna, kring kärret, har man lämnat skogsdelen för friare utveckling och öppnat upp kalkkärret, Hulthagekärret, längst i öster. Hulthagekärret slås nu årligen och den öppna ytan på några hektar har betydelse även för fågellivet.

Om man jämför med inventeringen 1985 har några arter som näktergal, rosenfink, järnsparv och törnsångare minskat kraftigt eller försvunnit som häckfåglar i området. 1985 hittades tex 10 näktergalsrevir. Vi hittade ingen näktergal 2018. Både näktergal och rosenfink har minskat kraftigt som häckfåglar i hela landet sedan 1980-talet. Även järnsparv har minskat. Järnsparven har säker också missgynnats av att man som skötselåtgärd tagit bort en del yngre granbestånd. De uteblivna törnsångarhäckningarna är lite mera förvånande. 1985 hittades 4 revir. De senaste 20 åren finns bara tre observationer av törnsångare rapporterat från området. Det är något som saknas för att de ska trivas!

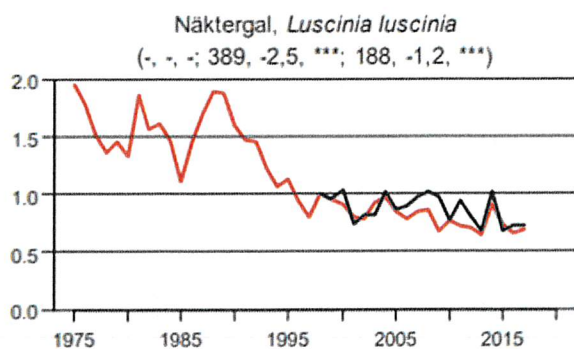


Fig 1. Populationsutveckling för Näktergal, Svensk fågeltaxering 2017.

Några arter har tillkommit som häckfåglar jämfört med 1985 tex gärdsmyg, kaja och stare. Gärdsmyg och kaja har ökat i hela landet under perioden. Staren har däremot minskat som häckfågel. Kanske gynnas de av skötselåtgärderna i Sjöbo-Knäppan som skapat betesmarken med gles lövskog och trivs i de många holkarna som satts upp i reservatet?

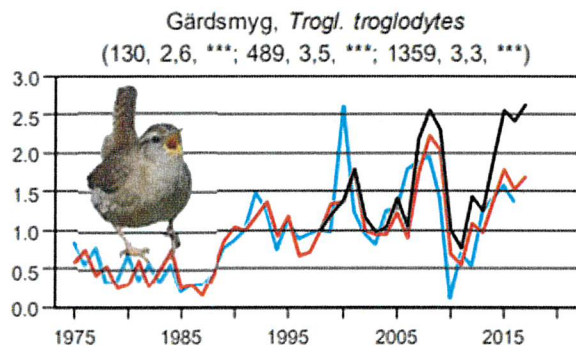


Fig 2. Populationsutveckling för Gärdsmyg, Svensk fågeltaxering 2017.

MBF genom

Gunnar Myrhede

Roger Larsson





# Häckfågeltaxering vid Knäpparviken

ING-BRITT ANDERSSON

NÅGRA MEDLEMMAR I MOTALA BIOLOGISKA FÖRENING HAR VÅREN -85 INVENTERAT FÅGELFAUNAN I KNÄPPARVIKSOMRÅDET UTANFÖR MOTALA. ATT OMRÅDET ÄR EN GOD FÅGELLOKAL VISAR DEN HÖGA FÅGELTÄTHETEN LIKSOM DE MÅNGA PAREN AV NÅKTERGAL, STENKNÄCK OCH ROSENFINK.

Vid flera tillfällen har man önskat få en häckfågeltaxering i Knäpparviksområdet vid Boren genomförd. En tillfällig genomgång gjordes på 1970-talet av Arvid Olert i samband med arbetet för Svensk fågelatlas. Det konstaterades då att området innehöll många arter och skulle vara lämpligt att undersöka närmare. Motala Biologiska Förening har under alla år haft området under observation. MBF har varje år sett till att ca 100 fågelholkar är bebodda. Under vintern har vi under en lång följd av år matat småfågel och småvilt. Vintermatningen har under de senaste åren ej kunnat genomföras.

## Tillvägagångssätt

Hur skulle man nu gå tillväga? Några intresserade MBF-medlemmar beslöt att använda Statens Naturvårdsverk BIN F13, den s.k. revirkarteringsmetoden.

Då vi inte kände oss speciellt kunniga på denna, beslöts att starta en studiecirkel som hjälp. I cirkeln studerades olika metoder och som praktisk avslutning genomfördes inventeringen. Tolv personer har genomfört denna inventering. I gruppen finns både erfarna ornitologer och nybörjare. Alla var lika intresserade. Undersökningsområdet indelades i tre delar. En grupp bestående av två personer besökte varje helg ett delområde. Nästa helg byttes delområde. Detta innebar att alla besökte hela området minst två gånger och att eventuella skillnader i kunskap utjämnades. I övrigt följdes instruktionerna enligt BIN F13.

## Områdesbeskrivning

Området är beläget mellan sjön Boren och åkermarken väster om sjön (fig 1). Motalas bebyggelse kryper allt närmare men håller sig ännu på ett visst av-

stånd. I den norra delen, benämnd A (se fig 2), består vegetationen av större träd såsom ek, ask, lönn m.fl utom i delområdet västra del som är öppen och bevuxen med huvudsakligen buskar av hagtorn. I västra kanten passerar en högspänningsledning.

Mellersta delen, område B, är mest kulturpåverkad. I dess norra del finns ett område med granskog som planterats på 60-talet. Tillväxten är dålig. I områdets mitt ligger en stuga, Sjöbo. Den används som klubbstuga. Tomten har inte inventerats så noga, då vi inte ville störa. Området närmast kring Sjöbo har ett trädskikt av ek, lönn m.fl stora träd och en mycket tät buskvegetation huvudsakligen hagtorn.

Söder om Sjöbo finns ett öppet område som tidigare varit odlat och sedemera använts för bete. Detta område förbuskas snabbt och marken täcks under högsommaren av bl.a älgört och gräs. Området slås maskinellt ett par gånger under sommaren.

Område C, som ligger sydligast, är betydligt blötare i botten än övriga områden. Trädskiktet består här av bl.a lönn, al och björk. I områdets mitt växer också en hel del gammal gran. Torraste partiet finns i den sydöstra delen och hela området sluttar mot Boren. Längst i söder är torpet Hultet beläget. Omkring Hultet växer planterad granskog hög och ogenomtränglig. Områdets sydvästra hörn, som gränsar mot Boren, är periodvis så blött att det är svårframkomligt.

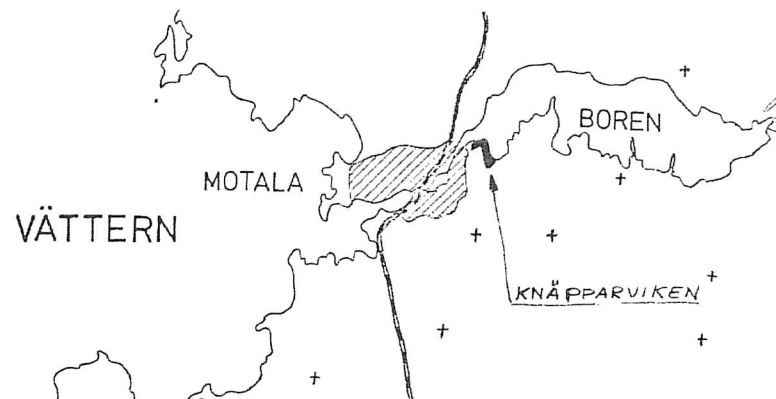


Fig 1. Knäpparvikens läge med sjön Boren i öster och åkermark i väster. Motalas bebyggelse kryper allt närmare

## Resultat

Området besöktes 11 gånger varav den första ägnades åt märkning av gångvägar. De 10 inventeringsbesöken förlades från 20-21/4 till 15-16/6 1985.

Våren kom mycket sent 1985 vilket resulterade i att vädret under de två första besökstillfällena var kallt och regnigt. Vid resterande besök var vädret normalt för årstiden och den kalla inledningen påverkade troligen inte resultatet nämnvärt.

Inventeringsområdets form och belägenhet mellan sjön Boren och åkermarken har inneburit att problem med gränsrevir har varit små. Varje besök varade i genomsnitt tre timmar.

Totalt registrerades 484 revir inom området. Av dessa tillhör 467 gruppen "små tättingar". Då arealen för Knäpparviken är 32,5 ha, erhålles ett mått på fågeltätheten av 144 par/10 ha. (Denna siffra är hög då man jämför fågeltätheten från inventeringar vid Ljungsbro- och Stjärnorpsravinerna, 102 par/10 ha resp. 101 par/10 ha.)

Den klart vanligaste häckfågeln blev som väntat bofinken (*Fringilla coelebs*) följt av lövsångare (*Phylloscopus trochilus*), talgoxe (*Parus major*), blåmes (*Parus caeruleus*) och svartvit flugsnappare (*Ficedula hypoleuca*). Se tabell 1 och 2.

## Jämförelser

Det är frestande att jämföra resultaten med de tidigare redovisade inventeringarna från Ljungsbro- och Stjärnorpsravinerna. Den största skillnaden blir då att på de två nämnda områdena fanns endast ett mindre antal fågelholkar.

Art	Antal revir
Bofink	74
Lövsångare	65
Talgoxe	35
Blåmes	31
Svartvit flugsnappare	31
Svarthätta	28
Rödhake	19
Eulspärv	18
Trädgårdssångare	17
Grönsångare	16
Rödvingeträst	14
Kolträst	12
Näktergal	10
Björkträst	9
Rörsångare	9
Nötväcka	8
Grönfink	8
Talträst	7
Sävsparv	6
Trädskrypare	5
Entita	5
Gulsångare	5
Stenknäck	5
Törnsångare	4
Domherre	4
Järnsparv	4
Rosenfink	4
Sädesärla	3
Kräka	3
Trädpiplärka	3
Kungsfågel	2
Grå flugsnappare	2
Grönsiska	1

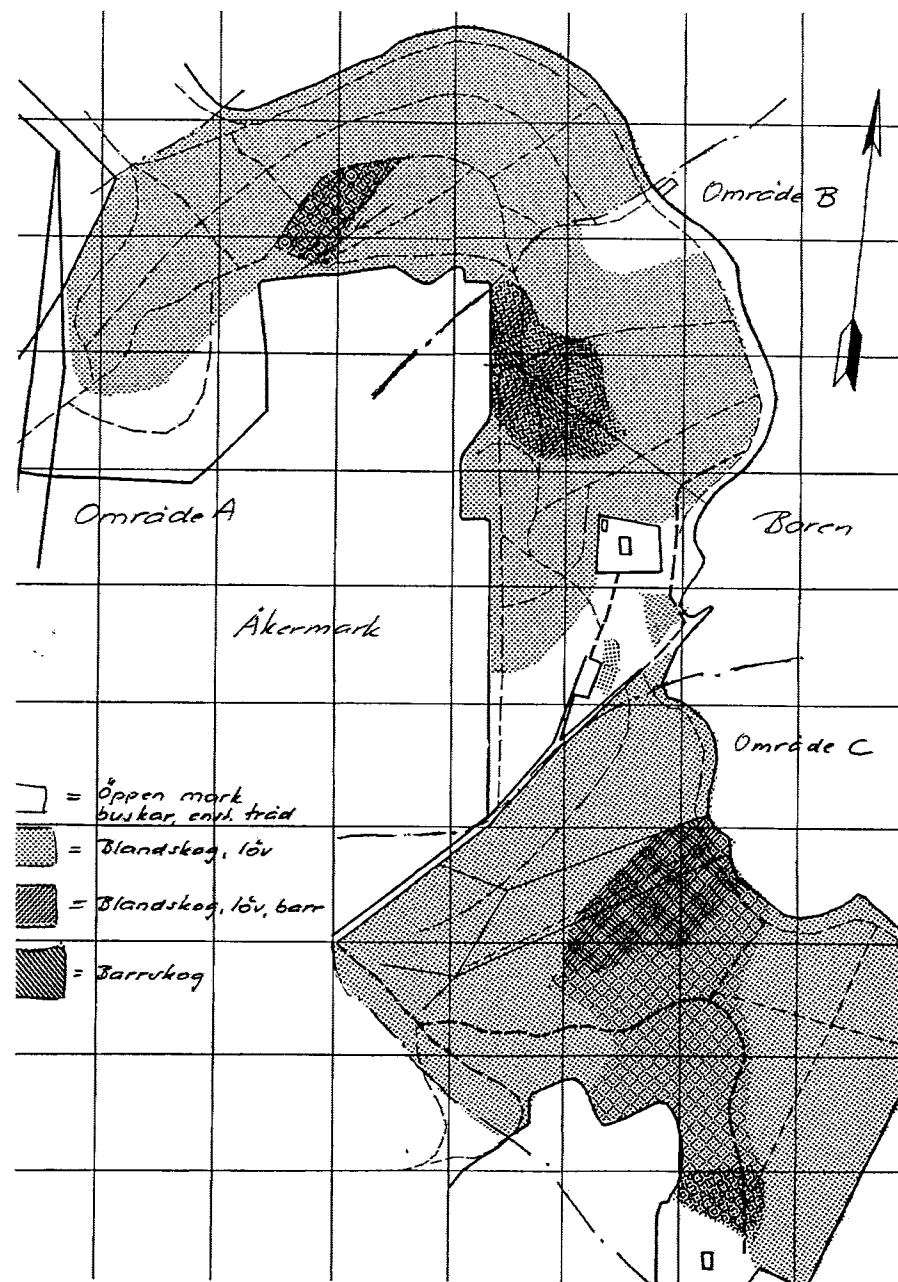
Summa, "små tättingar": 467

Ringduva	7
Större hackspett	2
Gröngöling	2
Nötskrika	2
Mindre Hackspett	1
Kattuggla	1
Gök	1
Fasan	1

Summa, övriga arter 17

Tabell 1. Antalet revir för de olika arterna i Knäpparviken 1985. Area 32,5 ha. Täthet, revir, små tättingar ca 144/10 ha. Antalet registrerade revir 484.

I Knäpparviken finns ca 100 holkar och även om endast hälften utnyttjats under året så blir holkhäckande arter gynnade. Knäpparviken är också något mer varierat då det gäller biotoper än de två andra.



Figur 2